

véleményem, hogy fő fogyasztók továbbra is a »primer fogyasztók«, tehát a tudományos kutatók, a kutatók-fejlesztők, a feltalálók és az újítók lesznek. A különböző rendű és rangú irányítók, azaz a »szekunder fogyasztók« számára továbbra is a »primer fogyasztók« fogják ezeket az információkat különféle formákban – így tanácskozáson, megbeszéléseken, szakvéleményekben – közvetíteni. "A jelenlegi körülmények közepette az információéhség nem is léphet fel, sőt még a legközelebbi jövőben sem fog fellépni", mivel "a szakirodalmi információ felhasználásának célszerűségét korántsem lehet »várászsűtésre« elismertetni".

A szakirodalmi tájékoztatási rendszer jelenlegi készülttségét – néhány valóban korszerű és korszerűen dolgozó intézménytől eltekintve – egyetlen hozzászóló sem tartotta alkalmasnak arra, hogy megszüntesse az információ iránti éhséget, ha valamilyen csoda folytán fellépne.

Érvényesíthetők-e a szakirodalmi tájékoztatásban a piac és a piaci mechanizmus törvényszerűségei? Lehetnek-e önfenntartó vagy nyereségérdekelt információs intézmények?

A legjellemzőbb – egyszersmind igen-igen tétova – válaszmondatok: "A népgazdaság átalakítása után, bizonyos körülmények fennforgása esetén igen, de csak bizonyos mértékben." A szóban forgó törvényszerűségeket "érvényesíthetők, de csak differenciáltan". "A teljes mértékű nyereségérdekeltéssé szükségképpen ... a nemzeti információvagyon elszegényedéséhez vezetne, illetve ahhoz, hogy ez az egyes intézményeket – saját információs szükségleteik és az állami információs szükségletek kielégítésének rovására – más hasznot hajtó tevékenységek preferálására kényszerítene." Ezért "az in-

formációs tevékenységek gazdaságtanának problematikájához nagyon komolyan, a szóban forgó tevékenységek teljes ismeretében szabad csak hozzányúlni".

A már-már aggályos körütekintésre azért van szükség, mert "a szakirodalmi információk fogyasztóinak túlnyomó része nem tartozik a termelő szférába, amiből következik, hogy a legközelebbi időben nem lesznek és nem is lehetnek önfenntartó információs intézmények".

Végül egy vélemény a költségvetési támogatás-önfenntartás lehetséges "demarkációs vonaláról": "A társadalomnak továbbra is érdeke marad a nyilvános könyvtárak, e legszélesebb hatókörű intézmények finanszírozása. Másfelől az az önálló információs intézmény, amely speciális dokumentografikus, főként faktografikus információkat, elemző tanulmányokat forgalmaz, minden további nélkül működhetne önfenntartóként."

Mindennapos munkája közben érzékelte-e már a népgazdasági mechanizmus átalakításának "előszelét"?

Erre majdnem egyértelmű "nem" volt a válasz. A felsőoktatásban, a felsőbb irányításban és tervezésben munkálkodó szakemberek is csak elvileg érzékeltek bizonyos "fuvallatot". Egy válaszadó viszont a "változások előtti csend"-ről számol be, bizonyos nyugtalanságról, amely különféle információs szakemberek köreiben fedezhető fel a jövőt illetően.

/Československá soustava VTEI a představba hospodárského mechanismu. = Československá informatika, 30. köt. 5–6. sz. 1988. p. 133–139., 165–170./

(Futala Tibor)

A Cseh Szocialista Köztársaság Állami Könyvtára mint a könyvtári munkafolyamatok és központi szolgáltatások számítógépesítésének vezető műhelye

Csehszlovákiában a szakirodalmi információs szolgáltatások terén sokkal gyorsabb és átfogóbb volt a számítógépes technikákra és technológiákra való áttérés, mint a könyvtári területen. Ez a kedvezőtlen aszimmetria az oka annak, hogy míg a szekunder információkhoz elég gyorsan hozzá lehet férni, addig a primer dokumentumokhoz csak lassan és esetlegesen.

Most minden remény megvan arra, hogy az informálódási ciklusnak ez a primer dokumentumokat szolgáltató elégtelensége néhány éven belül felszámolódik. Ez annak köszönhető, hogy a P 13 jelű, a tudományos-műszaki fejlesztés állami információs rendszerének kiteljesítését célzó kutatási programon belül végre helyet kapott a könyvtári-bibliográfiai folyamatok automatizálásának megoldása is.

Az 1985 óta folyó munkálatok vitelére és koordinálására a Cseh Szocialista Köztársaság Állami Könyvtárában (Státní knihovna ČSR) fiatal és tehetséges munkatársakból olyan szervezeti egység alakult, amely – tanúskodnak róla eddigi sikereieredményei – méltó a könyvtári számítógépesítés központi műhelyének megnevezésére.

Mindenekelőtt sikerült kimunkálni az egységes könyvtári rendszer adatbázis-szolgáltató központjának koncepcióját. Ez a központ a könyvtárak számára minden olyan adatbázist ki fog közvetíteni, amelynek szerepe lehet a könyvtári szolgáltatások meggyorsításában és megbízhatóbbá tételében (pl.: nemzeti könyvbibliográfia, központi katalógusok, lelőhely-tájékoztató). A cseh könyvtermést regisztráló bibliográfia 1987-ben máris sikeres próbán esett át online üzemmódban.

A bibliográfiailelőhely-tájékoztató számítógépesítésén kívül a megrendelések elektronikus úton módon való továbbítását is tervbe vették. Partnerként az ország tudományos könyvtáraival számolnak elsősorban.

A könyvtári számítógépesítési műhely további eredménye az a projekt, amely a könyvtári állománygyarapítást, bibliográfiai és tárgyi feltárást helyezi számítógépes alapra. E projektben kimunkált rendszer "életrealóságát" jelenleg az Állami Könyvtár angol nyelvű beszerzéseinek próbálják ki. A projektre jellemző a komplexitás: a dezideráláson kezdve és befejezve a nyomtatott katalóguscédulák szolgáltatásán, minden köztes műveletet (érkezés, reklamálás, leltározás, számlakezelés stb.) is kezelni tud, s természetesen az online keresést ugyancsak lehetővé teszi.

A rendszer – tekintettel a személyi és a mikroszámítógépek könyvtári elterjedésére – a könyvtári munka számítógépesítésének orientálójaként is felfogható, hiszen számos szolgáltatását ezáltal helyi használatra lehet majd átvenni.

A műhelyben még további három feladat előkészítése folyik (a repertórium automatizálásának megoldása, az ún. állami tudományos könyvtárak használatára szánt gépesített kölcsönzőrendszer kifejlesztése, több szakterület többnyelvű terminológiai adatbankjának felállítása).

Az ország egyes régióiban működő ún. állami tudományos könyvtárak az Állami Könyvtár erőfeszítéseivel párhuzamosan felmérték a régiók szakember-összetételét és szakirodalom-ellátási igényeit. Ennek alapján biztonságosabban meg lehet tervezni, hogy az egyes régiókban milyen automatizált szolgáltatások bevezetésére van szükség, illetve velük kapcsolatban milyen nagyságrendek kialakulása várható. Talán mondani sem kell: a felmérés eredményei szolgálnak majd a régióként szükséges berendezések megvásárlásának alapjául.

/SOŠKOVÁ, E.: Automatizace ve vědeckých knihovnách ČSR se rozbihá. = Technická knihovna, 32. köt. 1. sz. 1988. p. 1–3./

(Futala Tibor)

Könyvtárközi együttműködés – szakirodalmi áttekintés

A könyvtári szakirodalomban egyre több cikk és könyv jelenik meg az erőforrások és a feladatok megosztásának kérdéséről. Egy online keresés, amely az ebben a témában 1975-től megjelent publikációkra vonatkozott, 632 tételt eredményezett. Ezek egy töredékének feldolgozása – válogatva – tartalmilag reprezentálja a szakirodalmat.

Erőforrás-megosztás

Erőforrásokon egyaránt érthetők a dokumentumok, a funkciók, a szolgáltatások, ám minden esetben a könyvtári gyűjteményekkel való összefüggésükben. Következésképpen elsősorban a dokumentumellátás és a hozzáférés kérdéseire kell koncentrálni.

Miért kell közösen használni az erőforrásokat?

A dokumentumállomány közös hasznosításának óriási irodalma van, de többet foglalkoznak a kérdés elméleti oldalával, mint a gyakorlat jelen állásával. Általában az a kiindulási pont, hogy ma már egyetlen könyvtár sem engedheti meg magának, hogy kizárólag a saját állományára támaszkodjék. **Chaplin** [1] a pénzügyi, anyagi és szakmai tényezőkre hívja fel a figyelmet, amelyek nem teszik lehetővé átfogó helyi gyűjtemények létrehozását; **Dugan és Tricarico** [2] pedig úgy véli, hogy a könyvtárak együttműködve és egymás között megosztva a dokumentumokat és szolgáltatásokat, feltétlenül jobban el tudják látni az olvasóikat. Az önellátást lehetetlenné teszi a szakirodalom óriási növekedése, a társadalom fokozódó információéhsége és a technika rohamos fejlődése [3].

Az egyre emelkedő dokumentumárak és a stagnáló beszerzési keretek is az együttműködés irányában hatnak. **Magrill** [4] arra hívja fel a figyelmet, hogy napjainkban a felsőfokú oktatási intézmények oktatói és hallgatói a referáló szolgáltatások hatására sokkal jobban tájékozottak saját szakterületük irodalmáról, mint korábban, s ezt az irodalmat meg is akarják szeretni. **Krueger** [5] hozzáteszi, egyetlen könyvtár sem képes megjósolni használói valamennyi várható igényét, s – bármekkora is a költségvetése – nem tud felkészülni ezek kielégítésére.

Hogyan lehet az erőforrásokat megosztani?

Senki sem vitatja a könyvtárak önellátásának lehetetlenné válását, de aggasztó, hogy a szakirodalom szinte automatikusan egyetlen kivezető útnak az erőforrások megosztott felhasználását látja. A szerzők többféle reménykeltő módszert írnak le, így a könyvtárközi kölcsönzést, a használati jogok kiterjesztését és az állománygyarapítási kooperációt.

Könyvtárközi kölcsönzés

A könyvtárközi kölcsönzés az erőforrások megosztásának legismertebb formája. **Krueger** [6] természetesen veszi, hogy a könyvtárak készek állományukat így rendelkezésre bocsátani. Pedig a dolog nem ilyen egyszerű. Különösen a gépesítés előtt igen sok munkaerőt kellett fordítani a közös katalógusok létrehozására, ill. naprakészen tartására; maga a könyvtárközi kölcsönzés lebonyolítása is munkaigényes. **Ballard** [7] szerint legalábbis a közművelődési